

2013.02.02. - **mondja Lakatos Ernő, Kádár János propagandistája**

Pályája csúcspontján kilenc területet felügyelt Magyarországon. Ezek közül az egyik a teljes magyar médiát jelentette, a televíziótól a megyei újságokig, az MTI-től a rádióig az országos napi- és hetilapokig. Kádár János közvetlen munkatársaként hitte, hogy a sajtó nem a hatalom ellenőrzésére hivatott, hanem a hatalom eszköze. Szerinte őt igazolja, hogy aki a hatalom tartós megszerzésére törekszik, az a sajtó megszerzésére is törekszik ma is. A Hetek interjúja.

– A Kádár-korszak több vezetőjének is alapmotívuma volt a Horthy-rendszer elutasítása. Önnek is?

– 1930-ban születtem a világválság kellős közepén, munkásszülők gyermekeként. Mit szerettem volna az ember egy olyan rendszeren, amelyben egy egyszobás lakás jutott négyünknek, és egy közös konyha a szomszéd családdal? A veszekedés mindennapos volt, villany semmi, a folyosó végén falusi vécé. Villamosra nem volt pénzünk, az ütközőn utaztunk. Az elemi iskolában csak írni, olvasni és számolni tanítottak, könyvet a szakszervezeti mozgalomban adtak először a kezembe, egyedül ott törődtek a munkásfiatalokkal.

– Hogyan lett újságíró?

– A katonaságnál az egyik seregtest lapjánál kerestek gyakornokokat, így kerültem már húszéves koromban a sajtóhoz. Méghozzá az aljára, ahol azzal kezdődött a munka, hogy fogalmazza meg egy hírt. Innen küldtek az ötvenes években az újságíró-iskolába. Kelltek az új kollégák, mert az akkori gárda kiöregedett, másrészt pedig politikai okokból zajlott egy csere, ezért gyorsan szükség volt új garnitúrára. Bejártam minden szögét ennek a szakmának, voltam alul, felül és legfelül is.

– Ehhez nyilván hinnie kellett a kommunizmusban.

– Igen. És ma is hiszek abban, hogy nem a kapitalizmus az emberi fejlődés utolsó állomása.

– Nagyon fiatalon került fontos pozícióba, hiszen mind a Rákosi-, mind a Kádár-korszakban gyorsan történt az elitcsere. Nem tartja problémásnak, ha éretlenül, tapasztalatok nélkül lesznek az emberek „fejesek”?

– Amikor rendszerek váltják egymást, akkor ez a velejárója. Tessék megnézni a Fidesz apparátusát, amely most az országot irányítja! A külkereskedelmi és külügyi államtitkár szinte még tinédzser.

– Készülve az interjúra találtam egy érdekes idézetet: 1974-ben a Magyar Újságírók Országos Szövetségének új elnöke, Pálffy József nyilvánosan kijelentette, hogy a nyugati sajtó és a magyar újságírók között az a különbség, hogy „mi tudatosan vállaljuk a hatalom szolgálatát, még akkor is, ha esetleg nem párttag az adott újságíró”. Ezt ő találta ki, vagy a hatalom elvárását fogalmazta meg?

A hatalomgyakorlás nem sokat változott (Hetek)

Írta: Adminisztrátor

2013. február 02. szombat -

– Én ilyen direkt módon nem fogalmaztam volna abban az időben sem. De tessék megnézni a nyugati sajtó vezető újságíróit: szemben állnak a hatalommal?

– Sok országban sok orgánus szemben áll a hatalommal, mint ahogy Magyarországon is létezik kormánypárti és ellenzéki sajtó.

– Igen, de én egy kicsit más áttételben gondolkodom. Lehet, hogy valamelyik lap leleplezi, hogy Orbánnak van még öt kataszteri földje, de ennek semmi köze a tényleges hatalmi viszonyokhoz. Ha viszont a világon történik valami fontos, létezik-e kilépés az általános megközelítésből? Hogy van az, hogy Tokiótól Párizsig és Londontól Berlinig ugyanúgy értelmeznek dolgokat? Egy friss példa, a franciák beavatkozása Maliban. A világlapok egyforma keretek között értelmezik a valóságot.

– De szabad országokban nem monopolizált a hatalom, nem monopolizált a sajtó. A sokszínű sajtó jobb, mint az egypártrendszer sajtója, nem így látja?

– Én nem minősíteném egyiket sem, a maga helyén mindegyik tette a dolgát. Nem lehet összehasonlítani az almát a körtével. Ha azonban a KGST-n belüli sajtóvilágot hasonlítjuk össze, akkor a magyar újságok színesek voltak. Mi ebben emelt fejjel állhatunk a mai napig is. Igaz, más felfogásban működött a sajtó a mi időszakunkban, mint most: nem tartozott a hatalmi ágak közé, hanem eszközként tekintettünk rá.

– És mennyire tartották fontos eszköznek?

– Nagyon fontosnak tartottuk. Mivel kezdte Lenin a kommunista párt létrehozását? A sajtóval, az Iszkrával. Ha van sajtónk, az egy állás, az egy olyan erős pozíció, amiből lehet építkezni. Nem véletlen, hogy aki a hatalom tartós megszerzésére törekszik, az a sajtó megszerzésére is törekszik.

– És Ön szerint propagandával vagy lakájmédiával meddig lehet sikeresen elleplezni a valóságot?

– Nem sokáig. Az embereknek találkozni kell azzal, amit a sajtó vagy a tömegtájékoztatás sugároz.

– Akkor miben van a sajtó jelentősége? Mire tudták használni, ha nem a manipulációra?

– A sajtó addig mehet el, amíg elhiszik neki, amit mond. Abban a percben, amikor más az észlelés, összeomlott a hitelessége. Tehát hiába írja a sajtó, hogy mennek lefelé az árak, ha az olvasó kimegy a piacra, és azt tapasztalja, hogy fölfelé mennek. Azt gondolja, hogy nem volt így a mi időnkben is?

– Hallottunk olyan véleményt, hogy a Kádár-rendszerben az volt a mottójuk, hogy mi nem hazudunk, legfeljebb nem mondunk el mindent.

– Mi pártvezetők, amikor a sajtó vezetőivel beszéltünk, akkor a sajtó karakteréről beszéltünk.

Mindig azt mondtuk, hogy Magyarországon nem kell sajtótörvény, elég, ha igazat írnak.

– Ennek ellenére voltak tabuk, melyekről nem lehetett írni.

– Tilalomfák minden sajtóban vannak, még „a legszabadabb” sajtóban is. Mondok egy példát: vártuk a határon az osztrák államelnököt, amikor pechünkre egy szarvas elkezdett ugrálni a határsávon hol ide, hol oda. Félő volt, hogy felrobbannak az aknák, ezért mindkét oldalról lőttek rá. Pánikszerűen felhívott az osztrák sajtófőnök, hogy most az fog megjelenni a sajtóban, hogy lövöldözés volt az osztrák-magyar határon? Mondtam neki, azt el tudom intézni, hogy nálunk ne jelenjen meg híradás az esetről. Ő pedig azt ígérte meg, hogy náluk sem fog semmi megjelenni.

– Ez azonban nem volt egy olyan éles szituáció, mint mondjuk az ideiglenesen Magyarországon állomásozó Szovjet Hadseregről írni.

– Igen, voltak tabutémák. Így például a szovjetek bevonulása, '56, az egypártrendszer.

– Ha a társadalom többsége tényleg hitt a szocialista rendszerben, akkor miért nem lehetett velük őszintén beszélni minderről?

– Mert egy koalíció tagjai voltunk. Az volt az alapelv – és ezt nem mi találtuk ki –, hogy minden testvérországról azt lehet megírni, amit ő saját magáról kiad. Ha nem adta ki a szovjet hírügynökség, a TASZSZ, akkor az a hír nem létezett az oroszokra vonatkozóan.

– És a párt vezető szerepe miért volt tabu?

– Mert egypártrendszer volt. Egyébként pedig nem én fogalmaztam meg a sajtópolitikát, én a végrehajtója voltam. De tudnék tabutémát most is mondani.

– Például?

– Hány amerikai katona vagy rendőr van ma Magyarországon? Valahol lehet olvasni róla?

– Ezek katonai titkok, nem alapkérdések.

– Azt szerettem volna jelezni, hogy most is van olyan, hogy földobnak egy kérdést, aztán az ember soha többet nem találkozik vele. A nemzeti konzultáció keretében kiment néhány millió kérdőív, nyilván vissza is érkezett párszáz ezer. Valaki is publikálta, milyen eredmények születtek? Na, ugye. A hatalomgyakorlás nem sokat változott.

– Keményen kellett föllépnie, hogy ne hágják át a határokat a szerkesztőségek?

– Egyszerű volt a helyzetem. A rádió, a televízió élén a párt központi bizottságának a tagja ült, a Népszabadság élén ugyancsak, és a sort lehetne még folytatni. A párt volt a lapok tulajdonosa. De hadd kérdezzek vissza: tudja valaki, hogy az MSZMP-ben annak idején hány ember foglalkozott a magyar sajtóval?

– Nem.

– Hat fő.

– Az kevés.

– Nagyon. Például a rádióra, televízióra egy ember jutott.

– Havas Henriktől hallottunk egy idevágó sztorit: a nyolcvanas években Miskolcon néhány napig nem volt fűtés. Ő ezt óránként bemondta a rádióban. Pár nap múlva a főnöke az értekezleten tolmácsolta Kádár János üzenetét: azért nem tetszett neki a beszámoló, mert nem arról beszéltek, hogy több millió lakásban rendben volt a fűtés, miért azzal szórakoztak, hogy néhány ezer lakásban hideg volt.

– Gyakran előfordult, hogy a vezető a munkatársaival folytatott vitát azzal zárta le, hogy fölfelé mutogatott. Egy biztos: Kádárt zavarta, ha egy-egy jó dolog kapcsán nem engedték az embereket örülni. Például átadtak egy új létesítményt, de a tudósításban az is elhangzott, hogy az odavezető út még nem készült el. Ilyenkor Kádár mindig azt mondta: „Ide hallgasson, engedjék már ezt a népet öt percig örülni! Ne az átadásnál kezdjék el a problémákat ecsetelni!”

– Kádár egyébként hallgatott rádiót, nézett tévét?

– Nemigen.

– Akkor hogyan tájékozódott az emberek érzéseiről?

– Minden pártszervezetnek feladata volt hangulatjelentéseket írni. Ezekből reális kép alakult ki. Nyolcszázötvenezer párttag volt, össze lehetett rakni a valós képet.

– Nem szépítették meg a valóságot?

– Lehet, hogy itt-ott megszépítették, de a másik helyen, ahol őket csípte a szűnyog, vagy zűr volt, ott keményebben fogalmaztak. A nagy számok törvénye alapján ezek kiegyenlítődték. Ezeket a hangulatjelentéseket a testületben egyébként sokan riogatónak is hívták, mert sokszor annyira sokkolóak voltak. Volt, hogy ezen jelentések alapján elkezdtek az adott területeket fölülvizsgálni, hogy igaz-e, ami le van írva. Kádár egyszer azt mondta nekem: „Magát ne izgassa, hogy ezt riogatónak hívják. Addig dolgozunk együtt, amíg maguk a valóságot írják. Hogy abból milyen következtetést vonunk le, az a politika dolga, az enyém, meg a társaimé, de maguk nem szépíthetnek, nem lakkozhatnak. Tessék úgy ideadni, ahogy az létezik és elhangzott!”

– Ha minden a párt tulajdona volt, a sajtó, a televízió, a rádió, az MTI, akkor miért volt szükség ügynökökre az újságírók között?

– Az ügynökkérdést nem ismerem, ezzel nem foglalkoztam soha. De erős a gyanúm, hogy akik a sajtóból kapcsolatban álltak az állambiztonsággal, nem a saját szerkesztőségükről adtak

jelentést, hanem például a kémelhárítás munkáját segíthették. Mert mit jelenthetett volna egy újságíró? Hogy Jóska Pista berúgott, és nem jött be dolgozni?

– A Nagy Imre újrateremtésével kapcsolatos állambiztonsági jelentésekben olvasható, hogy a pártvezetés eldöntötte, szeretné békés mederben tartani az eseményeket: a feladatot, a párt álláspontjának kommunikálását szerkesztőségekre lebontva adták ki a beszervezett újságíróknak.

– Hangsúlyozom, én ilyen jelentésről nem tudok, nem olvastam. Ezt a kérdést szerintem az állambiztonságiaknak kell feltenni. Élnek, itt vannak köztünk.

– A Központi Bizottságban voltak állambiztonságiak?

– A pártban? Hogy a fenébe lettek volna!

– Nem ügynökre gondoltam, hanem arra, hogy a KB vagy a Politikai Bizottság (PB) ülésein valaki képviselte-e a hálózatot.

– Tizenhárom tagú volt a PB. A belügyminiszter nem volt PB-tag, a közelébe sem került. Ha előterjesztése volt a PB számára, azt az adminisztratív osztály terjesztette elő, nem ő. Állami szerv nem vihetett a párt testülete elé témát.

– Ön meddig hitt a szocializmusban?

– Ezt én is megkérdezném magamtól. A következő a helyzet: amikor rájöttem, hogy nem egy szocializmus van, hanem egy időben minimum öt, mert más a kínai, más a szovjet, más a román, a magyar, vagy más az arab szocializmus, gondolkodni kezdtem, hogy itt valami nincs rendjén.

– Ez mikor volt?

– A hetvenes évek derekán, amikor már jártam delegációkkal külföldön, és például egy arab országban azt mondták, ez szocialista ország. Ez? És akkor már külön futott a kínai és a szovjet vonal. Az akkori szovjet politikai csúcs legnagyobb bűne az orosz nacionalizmus: azt gondolták, hogy Kínának lehet diktálni. Az amerikaiak már rájöttek, hogy nem lehet, nem is próbálnak, inkább együttműködnek velük, beruháznak, de nem birkóznak. Nem is tudnak, hiszen az amerikai adósságállomány Kína kezében van. A lényeg, hogy mikor rájöttem, hogy többféle szocializmus van, elkezdtem gondolkodni, végül is melyiknek van perspektívája, melyik marad életben. Lehet vitatni, hogy mennyiben szocializmus a kínaiaké és mennyiben nem, de az biztos, hogy határozott pártvezetés van, egy pártvezetés van, határozott célkitűzések vannak a gazdaságban, és haladnak előre.

– Nem szeretném, ha a kínai modellt kellene követni.

– De mint látjuk, Ázsiában megfelel, ott versenyképes. Egyre inkább másutt is!

– Az eredeti kérdés arra vonatkozott, hogy a magyar pártvezetésben mikor kezdett körvonalazódni, hogy ez a rendszer megdőlhét.

– Hogy a vezetésben mikor, azt nem tudom, de Kádár János tulajdonképpen Gorbacsov fellépésétől kezdve vált nyugtalanná, ezt határozottan merem állítani. Négyszemközi beszélgetéseken olyan kérdéseket tett fel időnként, hogy jó, jó, bizonyos dolgokat le kell rombolni, de rombolni csak úgy szabad, ha közben építkezek, mert ha nem építek, csak rombolok, annak tragédia a vége. Gorbacsov még KB-titkár korában járt Magyarországon, megnézte a termelőszövetkezeteket, a melléküzemágakat, és rendkívül pozitívan nyilatkozott, úgy tűnt, érti ezt a magyar dolgot. De amikor főtitkár lett, Kádár nyugtalankodni kezdett.

– Mikortól tudták, hogy vége van, megbukik a rendszer?

– Ennek voltak jelei. Ilyen volt a Reagan-Gorbacsov megegyezés, ami nagyon érdekes, mert erről a megbeszélésről az amerikaiak rendkívül körültekintően, államtitkári szinten tájékoztatták a kínaiakat, miközben határozottan tudom, hogy a magyar vezetés nem kapott információt, fogalma nem volt, milyen döntések születtek.

– Magyarország 1982-ben csatlakozott az IMF-hez. A valutaalap a Nyugat jelképe volt: hogyan tudták beadni a csatlakozást a népnek?

– Most nem a IMF-ről beszélek, hanem az Európai Unióról. Helmut Schmidt, a korábbi német kancellár megírta a könyvében, hogy Kádár, akivel szinte baráti viszonyban volt, fölvetette neki, mi lenne, ha Magyarország belépne az EU-ba. Schmidt azt mondta, ne tegyük, mert Kádárt árulónak fogják bélyegezni, és ellehetetlenítik az egész szocialista rendszeren belül. Ezek után Kádár azt mondta, itt nincs mese, be kell lépni az IMF-be, mert olyan nagyságrendű a dollár-adósságállományunk, hogy ezt nem lehet másképp kezelni.

– A társadalommal azonban nem tudatták, hogy hitelekből finanszírozzák az országot.

– Az amerikai átlagember sem tudta éveken át, hogy az USA mennyire eladósodott Kína felé. De a német állampolgár se nagyon tudja, hogy mibe került az egyesülés. Nem kell fetisizálni ezeket a dolgokat, az emberek nagy része úgysem érti meg. Egyébként a kádári adósságnak a nyolcszorosa van most, csak hogy pontosak legyünk.

– 1988-ig Pozsgay Imre és az MSZMP reformszárnya nagyon népszerű volt, majd egy év és mindez megváltozott. Ezt minek tudja be?

– Azért fordultak el tőle, mert azt kezdte kommunikálni, hogy ő azért volt az MSZMP-ben, hogy belülről bomlassza. Nyolcszázötvenezer párttag volt, illet nem lehet ezeknek az arcába mondani.

– Sokáig Nagy Imre sorsa is tabukérdés volt, de úgy tűnik, Kádár élete végéig nem tudta feldolgozni a kivégzését: az utolsó, PB előtti felszólalásában többször is szóba hozta „azt az embert”.

– Én 1988-ban Berlinbe mentem nagykövetnek. Előzőleg kétszer találkoztam vele a kórházban, de akkor már nem a korábbi Kádár János volt. És az a bizonyos beszéd még ezután következett. Ami Nagy Imrét illeti, vele kapcsolatban Berecz Jánossal is volt vitám. Ő azt mondta, hogy Kádárt felelősség terheli, én meg azt mondom, nem csak Kádár döntötte el, mi legyen Nagy Imrével, hanem keményen benne voltak a kínaiak, a szovjetek. Ez egy zavaros ügy.

– Tíz évvel ezelőtti interjújában mondta, hogy most is mindenről mindent tud, jól tájékozódik. Ez a jelenre is igaz?

– Többé-kevésbé.

– Mint a propaganda egykori csúcsvezetője mit gondol, ki a jobb szakember: Ron Werber vagy Habony Árpád?

– Őket nem ismerem, de őszintén szólva nem is nagyon érdekel ez a kérdés. Nem hiszek abban, hogy az ügyeletes varázslók túl nagy dolgokat tudnának tenni. Lehet, hogy képesek motiválni egy kommunikációs stábot, de ezt én kevésnek tartom manapság.

– Ha ma lenne olyan pozícióban, mint a nyolcvanas években, a hatalma csúcsán, kivel lehetne egyenlő szintre helyezni a jelenlegi politikusok közül?

– Ezt nem tudom. A korábban említett Havas Henriket olvastam nemrégiben, ő azt mondta, az a különbség a korábbi meg a mostani rendszer között, hogy akkor egy Lakatos Ernőre kellett figyelniük, most meg negyvenre. Hazafi Zsolt, Szlazzánszky Ferenc

Névjegyzék

Lakatos Ernő munkáscsaládban született 1930-ban, 1945 és 1948 között kőművestanonc, majd -segéd volt. 1948-ban belépett a Magyar Dolgozók Pártjába. Sorkatonai szolgálata után hivatásos tiszt volt 1960-ig. 1960-tól a Magyar Rádió belpolitikai rovatvezetője, közben elvégezte az ELTE Bölcsészettudományi Karán a magyar nyelv és irodalom szakot. 1962-ben kinevezték a Magyar Ifjúság című hetilap főszerkesztő-helyettesévé. 1969-ben a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatal általános elnökhelyettese lett. 1973-ban elvégezte a Politikai Főiskolát, 1974-ben a Zalka Máté Katonai Akadémiát. 1977-től a Magyar Távirati Iroda vezérigazgató-helyettese, majd 1980-tól vezérigazgatója volt. 1982. június 23-ától 1988. június 23-áig az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály osztályvezetője volt. Ezt követően az NDK-ban lett Magyarország nagykövete.